

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИГЛЯДІ ШТРАФУ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИРОБНИЦТВО, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ БЕЗ МЕТИ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

TOPICAL ISSUES OF INCREASING LIABILITY IN THE FORM OF PENALTY FOR ILLEGAL MANUFACTURING, PURCHASE, STORAGE, TRANSPORTATION, RESENDING OF DRUGS WITHOUT THE PURPOSE OF ITS SALES

Качалова Т.Є., завідувач сектора дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України

У статті розглядаються проблеми законодавчого та доктринального визначення кримінальної відповідальності. Проаналізовано думки окремих вчених щодо мети покарання. Наголошено на тому, що покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність. Перелічено й охарактеризовано основні принципи призначення покарання. Зроблено акцент на найбільш визнаній класифікації принципів призначення покарання. Детально розглянуто принципи, що прямо не закріплені у кримінальному законі. Наголошено на ефективності та гуманності такого виду покарання, як штраф, оскільки він має разовий характер, не продовжується в часі та не ізолює засудженого від звичного для нього оточення. Розглянуто загальні підходи законодавця до призначення штрафу у кримінальному праві. Охарактеризовано порядок стягнення штрафів за правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів. Визначено сучасний стан ціноутворення на наркотичні засоби на «чорному ринку» та їхню сумірність із санкціями статті 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення та частини 1 статті 309 Кримінального кодексу України.

Наголошено на закріпленні конкретних правових орієнтирів, що мають братись до уваги судом під час визначення мінімальної межі штрафу як основного покарання. Такими орієнтирами визнано: розмір завданої злочинцем майнової шкоди; розмір отриманого внаслідок вчинення злочину доходу; граничний розмір штрафу, передбаченого санкцією статті.

Приділена увага оцінці судом майнового стану особи, що визнана винною, та тому, які доходи беруться до уваги. Так, ураховується розмір заробітної плати, пенсії або стипендії винного; грошових доходів від його підприємницької та іншої законної діяльності; доходів у вигляді відсотків за банківськими вкладами; доходів від цінних паперів; доходів від земельної ділянки; нерухомого й іншого майна, а також до уваги береться наявність на утриманні непрацездатних осіб. Наголошено на тому, що майновий стан винного є поняттям оціночним, у кримінальному законодавстві не визначено та не закріплено його зміст.

Наголошено на необхідності посилення майнових стягнень за незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, штраф, наркотичні засоби, суспільна небезпечність, майнове стягнення.

This article discusses problems of legislative and doctrinal definition of criminal liability. It analyses thoughts of certain scientists regarding a purpose of punishment. The article stresses that punishment is not supposed to inflict physical suffering or humiliation. Furthermore, it emphasizes principles of sentencing based on the most acknowledged classification. This article examines principles that are not established in criminal law. This research stresses efficiency and humanism of a certain type of punishment, such as fine, because it is used once and does not have continuity and does not isolate an accused from his/her usual surroundings. This article examines general approach to levying fines in criminal law. This research characterizes the procedure of collecting fines for drug trafficking offenses. This article determines the current state of pricing for drugs on the "black market" and their proportionality with sanctions of the article 44 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses and the article 309 of the Criminal Code of Ukraine.

This article emphasizes establishing specific legal guidelines to be taken into consideration by the court in determining the minimum fine as the main punishment. The following guidelines are: the amount of property damage caused by the crime; the amount of the proceeds of crime; the maximum sum of the fine provided for in the article of the Criminal Code.

This article pays attention to the court's assessment of the financial status of the person found guilty and what income is taken into account. Yes, the amount of wages, pensions or scholarships of the guilty is taken into account; cash income from his business and other legal activities; income in the form of interest on bank deposits; income from securities; land revenue; income from real estate and other property, as well as the maintenance of incapacitated people. It is emphasized that the property status of the perpetrator is a notion of appraisal and its content is not defined or fixed in the criminal legislation.

In this article the necessity to use property penalties for the illegal production, purchase, storage, transportation, transfer of narcotic substances or psychotropic products without the purpose of sale was emphasized.

Key words: criminal liability, fine, narcotics, social danger, property foreclosure.

Відповідальність за незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту залежно від ступеня суспільної небезпечності та кількості наркотичних засобів передбачена у ст. 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) та ч. 1 ст. 309 Кримінального кодексу (далі – КК) України. Майнові стягнення, визначені санкціями цих статей, передбачають покарання у вигляді накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 44 КУпАП) та від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що є несумірними заходами примусу, які сьогодні не можуть бути дієвим заходом запобігання злочинам. Ці злочини становлять приблизно 75% від загальної кількості наркозлочинів.

Кримінально-правові аспекти протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів досліджували такі визначні вітчизняні та закордонні науковці, як: О. Бандурка, В. Бублейник, В. Василевич, О. Горох, О. Дудоров, В. Ємельянов, А. Закалюк, А. Музика, Ю. Пономаренко, М. Прохорова, В. Пшеничний, А. Савченко, В. Смітійенко, Є. Фесенко, М. Хавронюк та ін. Проблеми протидії незаконному обігу (зокрема, й збуту) наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, що вчинюється організованими групами, безпосередньо досліджували Ю. Баулін, В. Борисов, М. Вербеньський, Л. Дорош, Е. Расюк, В. Тимошенко й ін. Незважаючи на широкий спектр досліджень, присвячених різним аспектам протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних

речовин, їх аналогів та прекурсорів кримінально-правовими засобами, питання превенції незаконного збуту цих заборонених засобів і речовин, з урахуванням судової практики, недостатньо вивчене.

Метою статті є аналіз чинного законодавства у сфері обігу наркотичних засобів у частині майнових стягнень і обґрунтування їх збільшення.

Якщо говорити про покарання в сучасних умовах розвитку суспільства, то мета покарання – передусім запобігання вчиненню нових злочинів тим, хто вже засуджений, і тими, хто ще не переслідувався. На думку деяких учених, важливий також чинник корекції поведінки злочинців засобами покарання, але у зв'язку з цим варто підкреслити, що покарання не має на меті завдання фізичного страждання засудженому або пониження його людської гідності [1; 2]. Вищенаведена думка відповідає словам Ч. Бекарія: «Мета покарання полягає тільки в тому, щоб перешкодити винному знову завдати шкоди суспільству й утримати інших від здійснення того ж» [3].

У ст. 50 КК України визначено, що покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого [4].

Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність [4].

Отже, нормативне визначення покарання втілює в себе ідею гуманізації законодавства, де передусім є повага до прав і свобод людини, честі та гідності, що також відповідає положенням Протоколу № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за всіх обставин.

В. Бондарчук вважає, що на сучасному етапі державотворення необхідне вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування, через що українська наука кримінального права визначає покарання не лише традиційно як кару, а більшою мірою як захід протидії та запобігання злочинам [5, с. 77].

На думку А. Макаренко, до принципів призначення покарання варто відносити принципи індивідуалізації та справедливості покарання [6, с. 178].

С. Велієв принципи призначення покарання поділяє на дві групи:

1) принципи, що закріплені у кримінальному законі (законності, справедливості, гуманізму, відповідальності за вину);

2) принципи, що не закріплені у кримінальному законі (індивідуалізація покарання) [7, с. 120].

Зауважимо, що всі перелічені автором принципи призначення покарання у прямій постановці не набули законодавчого закріплення. Але його змістовна сутність впливає безпосередньо з норм закону про кримінальну відповідальність. Водночас саме принцип індивідуалізації покарання найбільш рельєфно відображається кримінально-правовими нормами, передусім у тих із них, які регулюють процеси призначення покарання. Зокрема, у п. 3 ч. 1 ст. 65 КК підкреслюється, що суд призначає покарання, «враховуючи <...> особу винного та обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання». А ч. 2 ст. 65 КК визначає, що «особі, яка вчинила злочин, має бути призначено покарання, необхідне і достатнє для її виправлення і попередження нових злочинів».

Саме в цьому, з позиції Ш. Давлатова, і проявляється безпосередній зв'язок між визначенням виду і розміру покарання й індивідуальними характеристиками особи, з урахуванням яких можливий ефективний карально-виправний вплив на засудженого [8, с. 121].

Штраф є дуже ефективним і гуманним видом покарання, оскільки він має разовий характер, не продовжується в часі, не відриває засудженого від сім'ї і звичного для нього оточення. Каральний елемент штрафу обмежено лише примусовим, за вироком суду, позбавленням винного певних матеріальних цінностей, що спричиняє йому матеріальні і духовні переживання. Штраф обчислюється у грошовому розмірі і сплачується в дохід держави [9, с. 223].

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у листі від 2 березня 2012 р. № 132–238/0/4–12 роз'яснює, що під час вирішення питання, яке з покарань є більш суворим, варто виходити з положень ст. 51 КК України. Вказане обґрунтовується тим, що законодавець у ч. 6 ст. 12 КК України зазначає, що «ступінь тяжкості злочину, за вчинення якого передбачене одночасно основне покарання у виді штрафу та позбавлення волі, визначається, виходячи зі строку покарання у виді позбавлення волі» (отже, за зіставлення цих двох видів покарань віддається перевага такому виду покарання, як позбавлення волі). Додатковою аргументацією вищевказаного є застосування у Прикінцевих та перехідних положеннях Закону від 15 листопада 2011 р. таких формулювань: «Особам, що відбувають покарання у виді громадських чи виправних робіт, арешту, обмеження чи позбавлення волі <...> не відбута частина покарання знижується до відповідного розміру штрафу» (п. 2); «якщо покарання у виді громадських або виправних робіт, арешту або обмеження волі було знижене судом до штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» (абз. 2 п. 3). Це вказує на те, що принцип побудови системи покарань, закріплений у ст. 51 КК України (від менш суворого покарання до більш суворого), незважаючи на ухвалення Закону від 15 листопада 2011 р., залишається незмінним [10].

Одним із видів майнового стягнення традиційно вважається штраф як основний і додатковий вид покарання. Доцільність застосування штрафу вирішує суд на підставі вивчення матеріалів кримінального чи адміністративного провадження з урахування особи обвинуваченого та тяжкості вчиненого ним діяння. До речі, цей вид майнового стягнення дуже поширений, особливо у справах про адміністративні правопорушення.

Виходячи з автентичного тлумачення, штрафом є грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, установлених в Особливій частині цього Кодексу, з урахуванням положень ч. 2 ст. 53 КК України [4].

Розглянемо загальні підходи законодавця до призначення штрафу у кримінальному праві. Так, ч. 2 ст. 53 КК України визначає, що розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного в межах від тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо статтями Особливої частини цього Кодексу не передбачено вищого розміру штрафу. За вчинення злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, розмір штрафу, що призначається судом, не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої злочинцем, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу. Суд, встановивши, що такий злочин вчинено у співучасті і роль виконавця (співвиконавця), підбурювача або пособника у його вчиненні є незначною, може призначити таким особам покарання у виді штрафу в розмірі, передбаченому санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу, без урахування розміру майнової шкоди, завданої злочинцем, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу [4].

За злочини, передбачені ч. 1 ст. 309 КК України, суди признають покарання у виді штрафу від 850 грн до 1 700 грн або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк [4].

Так, покарання у вигляді штрафу було призначено: Кельменецьким районним судом Чернівецької області у справі № 722/855/19, у розмірі 60 (шістдесят) неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 1 020 (одна тисяча двадцять) гривень, за зберігання без мети збуту 223,357 г (у перерахунку на суху речовину) канабіса [11]; Ірпінським міським судом Київської області у справі № 367/1778/19, у розмірі 80 (вісімдесят) неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 1 360 грн, за зберігання без мети збуту 0,41 г (у перерахунку на суху речовину) опію ацетильованого [12]; Миколаївським районним судом Миколаївської області у справі № 480/240/19, у розмірі п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян, тобто в сумі 850 грн, за зберігання без мети збуту 9 г [13] та 22,184 г (у перерахунку на суху речовину) канабіса [14].

Адміністративна відповідальність за дії з наркотиками передбачає накладення штрафу від 425 до 850 грн або громадські роботи на строк від двадцяти до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [15]. Відповідно до примітки до ст. 44 КУпАП, невеликий розмір наркотичних засобів і психотропних речовин визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, спільно із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу [15].

Ціни на наркотичні засоби відображають загальний економічний стан у державі та залежать від курсу іноземних валют, тому спостерігалася тенденція їх поступового подорожчання.

До основних соціальних чинників поширення наркоманії у країні варто віднести виключно високу прибутковість наркобізнесу й ту обставину, що Україна є однією із ключових країн у схемі транзиту наркотичних речовин зі Сходу на Захід Балканським та іншими маршрутами, зокрема, важкої наркосировини: героїну та кокаїну. Так, наприклад, найбільші в історії нашої держави вилучення наркотиків мали місце в Севастополі в 1997 р. – 624 кг кокаїну, що прямував із Колумбії до Бельгії; в Ужгороді (1998 р.) – 6 141 кг гашишу, що прибув морським транспортом з Уганди і перевозився з Одеси до Західної Європи; в Іллічівському морському порту – приблизно 2 000 кг марихуани в 1999 р.; в Одеському морському порту – 735 кг кокаїну з Болівії та партії кокаїну з Венесуели – майже 1 200 кг (2010 р.) [16, с. 186].

Про те, що наркобізнес приносить величезні прибутки, свідчить те, що один долар, вкладений в оборот наркотиків, здатний за оптимальних умов принести 12 тис. доларів прибутку. Вартість афганського героїну в північному Пакистані – 650 доларів за 1 кг, у Киргизії – 1 200 доларів за 1 кг, у Москві – 70 доларів за 1 г. Одного кілограма героїну досить для виробництва 200 тисяч доз. Щоб стати наркозалежним, потрібно 3–4 дози. «Білий» капітал не може функціонувати без «чорного». Вони – дві частини світової капіталістичної системи, ядром якої є Сполучені Штати Америки. Вашингтон уже давно усвідомив, що виробництво наркотиків можна налагодити в будь-якій точці земної кулі, але за однієї умови: виробник ніколи не володіє прибутком від кінцевої реалізації «товару». Без цього не буде «чорної» економіки [17].

Наприклад, 1 г макової соломи на початок 2016 р. найчастіше коштував 15 грн, що в півтора рази вище порівняно із ціною, що була на початку 2015 р. Водночас ціни

на опійні похідні залишилися незмінними і становили 100 грн за 1 г ацетильованого опію. Дещо вищою стала ціна на листя та суцвіття канабіса. Якщо у 2015 р. ціна 1 г марихуани становила 20 грн, то на 2016 р. вона підвищилась на 20 грн і становила 40 грн. Також майже втричі подорожчав опій екстракційний, у 2015 р. він коштував 300 грн за 1 г, а у 2016 р. – 400 грн. Варто вказати, що його ціна коливалася із часом і за регіонами. Унаслідок нестабільності валютного курсу держави спостерігається подорожчання наркотичних засобів іноземного походження (героїн, кокаїн). Так, 1 г героїну невизначеного типу коштував 2 000 грн, що майже на 50% більше, ніж на початок 2015 р. Метадон подешевшав, і за нього в середньому платять 1 600 грн за 1 г. Ціна на «Субутекс» упродовж останніх двох років залишалася незмінною, станом на початок 2016 р. становила 300 грн за одну пігулку. Втрачають популярність, отже, дешевшають такі лікарські засоби, як «Соннат», 1 пігулка якого коштувала 10 грн, і «Димедрол» – 10 грн за пігулку [20, с. 175].

Натепер 1 г коноплі (верхівки) коштує від 80 до 220 грн (за даними Інтернет-ресурсу 4sg) [19]. Тобто 5 г коноплі будуть коштувати від 400 до 1 100 грн, що перевищує грошове стягнення, передбачене ст. 44 КУпАП. До того ж уживання наркотичних засобів завжди є системним, тому особа, яка має таку залежність, буде купувати з певною періодичністю. Отже, ми бачимо, що адміністративна відповідальність у вигляді штрафу є нижчою за вартість одноразово придбаного наркотичного засобу.

Так само можна навести приклади із випадком придбання амфетамінів, А-PVP та інших синтетичних наркотичних засобів, які можна отримати приблизно за 200–300 грн за 0,5 г [20; 21].

Ураховуючи викладене, можна констатувати, що ціни на наркотичні засоби і психотропні речовини на чорному ринку країни залежать від загальноекономічної ситуації в державі, ступеня популярності наркотику та регіону його виробництва і продажу.

На наш погляд, хибною є практика встановлювати розстрочку оплати штрафу на термін 10 місяців. Наприклад, Старокостянтинівський районний суд Хмельницької області від 20 листопада 2018 р. постановив рішення стягнути з ОСОБА_2 штраф у розмірі ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 1 700 грн, остаточно призначив покарання у вигляді штрафу в розмірі ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 1 700 (одна тисяча сімсот) грн.

На підставі ч. 4 ст. 53 КК України розстрочено сплату призначеного ОСОБА_2 штрафу в розмірі 1 700 грн на 10 місяців, шляхом його сплати рівними частинами, по 170 грн щомісячно, починаючи із дня набрання чинності вироком [22].

Цікавим є приклад, опублікований на сайті прес-служби прокуратури Чернігівської області. Так, Городнянським районним судом 11 травня 2017 р. жителя Рівненської області засуджено за незаконне придбання, зберігання та перевезення наркотичних засобів без мети збуту (ч. 1 ст. 309 КК України) та замах на контрабанду особливо небезпечних наркотичних речовин (ч. 2 ст. 15, ч. 2 ст. 305 КК України).

Прокурором у суді доведено вину контрабандиста, який мав намір перемістити через митний кордон України із приховуванням від митного контролю на територію Російської Федерації особливо небезпечний наркотичний засіб – канабіс (125 г), який незаконно перевіз від м. Дубно до митного поста «Сеньківка» Чернігівської митниці Державної фіскальної служби. Під час проходження прикордонно-митного контролю зловмисника було викрито правоохоронцями.

Під час ухвалення вироку судом враховано обставини, що пом'якшують покарання, істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, та із

застосуванням ст. 69 КК України остаточно призначено більш м'яке покарання, ніж передбачено санкцією інкримінованої статті, – у виді штрафу в розмірі 8 тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян (136 тис. грн) [23].

Можна уявити, що, виплачуючи таку суму, навіть із розстрочкою, людина навряд чи захоче вчиняти подібні правопорушення. Отже, таке покарання повністю відповідатиме вимогам до заходів протидії та запобігання злочинам.

Проблема покарання є стрижневою для кримінального права, оскільки, як зазначає С. Полубинська, без встановлення караності злочинів і застосування кримінального закону на практиці він був би лише переліком того, що держава вважає поведінкою, шкідливою для суспільства, і не міг би регулювати й охороняти суспільні відносини [24, с. 146]. Саме тому караність злочинів робить кримінальне право методом впливу на соціальні процеси, регулятором суспільних відносин. Покарання застосовується до винної особи саме заради досягнення стабілізації суспільних відносин, які були порушені внаслідок учинення злочину.

Н. Березовська наголошує, що для цього недостатньо лише завдати певних моральних страждань та позбавлень, щоби відплатити йому за вчинений злочин. Цим суспільство не буде кращим за злочинця. Держава повинна піклуватися про виправлення такої особи, про попередження в майбутньому скоєння злочинів цією та іншою особами [25, с. 151].

У ч. 2 ст. 53 закріплені два винятки із загального правила (першого правила) призначення покарання, що визначене, зокрема, у п. 1 ч. 1 ст. 65 КК. Згідно із цим загальним правилом, суд призначає покарання в межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК, що передбачає відповідальність за вчинений злочин, за винятком випадків, передбачених у ч. 2 ст. 53 цього Кодексу. Перший (зокрема, із двох визначених ч. 2 ст. 53 КК) виняток із закріпленого в п. 1 ч. 1 ст. 65 КК загального правила призначення покарання стосується випадку, коли суд під час призначення основного покарання у виді штрафу, розмір якого визначений санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК у сумі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, не може визначити його меншим за розмір майнової шкоди, завданої злочинцем, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК. Передбачаючи такий виняток у ч. 2 ст. 53 КК, законодавець закріплює конкретні правові орієнтири, що мають братись до уваги судом під час визначення мінімальної межі штрафу як основного покарання. Такими орієнтирами, зокрема, є: а) розмір завданої злочинцем майнової шкоди; б) розмір отриманого внаслідок вчинення злочину доходу; в) граничний розмір штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК [26, с. 8].

Під час визначення змісту поняття майнової шкоди й отриманого внаслідок вчинення злочину доходу варто враховувати те, що в ч. 2 ст. 53 КК він (зміст) характеризує лише суспільну небезпечність конкретного злочину та враховується під час визначення покарання у виді штрафу. У контексті ч. 2 ст. 53 КК зміст понять «розмір майнової шкоди, завданої злочинцем» та «отриманий внаслідок вчинення злочину дохід» не варто розуміти як такий, що позначає відповідний елемент (ознаку) складу злочину певного виду чи його окремого різновиду. У ч. 2 ст. 53 КК поняття майнової шкоди позначає утворені в об'єкті злочину негативні зміни, що «уражають» майновий стан потерпілого і не набувають значення злочинних (суспільно небезпечних) наслідків як елемента складу конкретного злочину. Тобто поняття майнової шкоди є в даному разі показником суспільної небезпечності вчиненого винним злочину

певного виду чи його окремого різновиду. Тому вжито в ч. 2 ст. 53 КК поняття майнової шкоди не повинне розумітися суто в межах змісту відповідного елемента складу злочину, оскільки відтворює узагальнену характеристику результату такого суспільно небезпечного діяння, що законом визнається як злочин певного виду чи його окремого різновиду (такий само підхід застосовується також під час з'ясування обставини, позначеної формулюванням «тяжкі наслідки, завдані злочинцем» (п. 5 ч. 1 ст. 67), яка обтяжує покарання) [26, с. 9].

Майновий стан винного є поняттям оціночним, оскільки у КК України не визначений його зміст.

Для оцінки майнового стану винного судом враховується розмір заробітної плати, пенсії або стипендії винного; грошових доходів від його підприємницької та іншої законної діяльності; доходів у вигляді відсотків за банківськими вкладками; доходів від цінних паперів; доходів від земельної ділянки; нерухомого й іншого майна, а також варто брати до уваги наявність на утриманні непрацевдатних осіб [27].

Штраф як основне чи додаткове покарання може бути призначений лише тоді, коли його спеціально передбачено в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу (ч. 3 ст. 53 КК України) [4].

Згідно з «Перехідними положеннями» Податкового кодексу (п. 5 підр. 1 р. XX), якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 грн, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 р. IV цього Кодексу для відповідного року [28].

У разі призначення покарання у вигляді штрафу в розмірі, передбаченому санкціями ст. 44 КУпАП та ч. 1 ст. 309 Особливої частини КК України, цей розмір зумовлений визначеною санкцією статті кількістю неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, установлених законодавством на час постановлення вироку, із визначенням його у грошовій сумі, здійснивши перерахування розміру у гривнях, виходячи з вимог закону щодо визначення суми одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного в межах встановленого розміру санкцією відповідної статті.

З урахуванням майнового стану особи суд може призначити штраф із розстрочкою виплати певними частинами строком до одного року (ч. 4 ст. 53 КК України) [4]. Так, у Київському районному суді м. Одеси проаналізували практику розгляду справ про злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і аналогів або прекурсорів, отруйних та сильнодіючих речовин у I кварталі 2015 р. Основним покаранням, що призначалося в цій категорії злочинів, є штраф. Він застосовувався в 41% справ. Також у 36% справ судді обирали міру покарання із застосуванням ст. 75 КК. У цьому разі йдеться про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, йому встановлюється іспитовий строк, протягом якого він має виконувати покладені на нього обов'язки, передбачені ст. 76 КК. Покарання у вигляді позбавлення волі було призначено у 23% справ [29].

Отже, ураховуючи надвисокі прибутки від наркобізнесу та ціни на наркотичні засоби, що утворилися на чорному ринку, система штрафних санкцій, передбачена КК України та КУпАП, є такою, що не відповідає цілям превентивних заходів і можливості виправлення особи, засудженої за незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засо-

бів або психотропних речовин без мети збуту. У рамках розвитку тенденції гуманізації призначення покарань за правопорушення, посилення відповідальності в частині стягнення штрафів за незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту повинно

мати превентивний характер та запобігати повторному вчиненню злочинів. Через що законодавцю варто переглянути як нижню, так і верхню межі майнових стягнень за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, щоби покарання у вигляді штрафу мало дійсний вплив на свідомість правопорушника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ющик О. Історичний розвиток уявлень про зміст покарання. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2010. № 533. С. 105–108.
2. Жура В. Цілі покарання. Поняття і мета. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/1314/2/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%B0%20361-363.pdf>.
3. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях. Москва : Инфра, 2004.
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341–III, у редакції від 19 травня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
5. Бондарчук В. Деякі питання призначення покарання за злочин, передбачений ст. 205 КК України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. № 94. С. 76–79.
6. Макаренко А. Проблема принципів призначення покарання в сучасній науці кримінального права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. № 33. С. 176–181.
7. Велиев С. Принципы назначения наказания : монография. Санкт-Петербург : Юридический центр «Пресс», 2004. 388 с.
8. Давлатов Ш. Принципы назначения наказания. *Вісник Академії митної служби України*. 2011. № 2. С. 120–127.
9. Вереша Р. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 320 с.
10. Щодо прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15 листопада 2011 р. № 4025–VI : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 2 березня 2012 р. № 132–238/0/4–12. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0238740-12>.
11. Вирок Кельменецького районного суду Чернівецької області у справі № 722/855/19 від 19 червня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82483644>.
12. Вирок Ірпінського міського суду Київської області у справі № 367/1778/19, провадження у справі № 1-кп/367/339/2019 від 19 липня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83124978>.
13. Вирок Миколаївського районного суду Миколаївській області у справі № 480/240/19, провадження № 1-кп-480/237/19 від 10 квітня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81092218>.
14. Вирок Миколаївського районного суду Миколаївській області у справі № 480/352/19, провадження № 1-кп-480/230/19 від 16 квітня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81220191>.
15. Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. ст. 1–212–20) № 8073–X від 7 грудня 1984 р., у редакції від 19 травня 2019 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122.
16. Кримінологія : підручник / за заг. ред. Л. Сміяна, Ю. Нікітіна. Київ : Національна академія управління, 2010. 496 с.
17. Непобедимый наркобизнес: 1 доллар, вложенный в наркоторговлю, дает прибыль 12 тысяч долларов. URL: <http://history-xxi-24.blogspot.com/2015/04/1-12.html>.
18. Національний звіт за 2017 р. щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2016 р.). *Поглиблений огляд наркоситуації в Україні для Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркотичної залежності*. Київ, 2017. 228 с.
19. Конопки. Торговая площадка. URL: <http://www.4sg.com.ua/ru/board.php?b=48>.
20. Секта. URL: <https://labrc.net/threads/акција-kladuyotpravki-uaoptroznicakievxarkov99gm-1gamf-rega-ehs-акција.11253/>.
21. Весь Харьков : доска частных объявлений. URL: <https://allkharkov.info/details/74-krasota-i-zdorove/113978-odessa-kiev-kharkov-amfetamin-.html>.
22. Ухвала Старосинявського районного суду Хмельницької області у справі № 684/410/18, провадження № 1-в/684/5/2019 від 19 квітня 2019 р. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/81319788/>.
23. За вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів – штраф 136 тис. грн. URL: https://chrg.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=207691&fp=1191&s=print.
24. Полубинская С. Цели уголовного наказания. Москва : Наука. 1990. 147с.
25. Березовська Н. Кара в теорії і практиці кримінального права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 6–1. С. 149–151.
26. Берзін П. Деякі особливості визначення розміру покарання у виді штрафу за новою редакцією ст. 53 Кримінального кодексу України від 15 листопада 2011 р. *Право і громадянське суспільство*. 2012. № 1. С. 8–14.
27. Узагальнення застосування кримінального покарання у вигляді штрафу при розгляді кримінальних справ протягом 2012 р. URL: <http://cr.vn.court.gov.ua/sud0228/uzag/43198/>.
28. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № № 13–17. Ст. 112.
29. Чванкін С. Ішов, ішов, канабіс знайшов. URL: https://zib.com.ua/ua/115978-sud_uzagalniv_praktiku_po_spravah_schodo_obigu_narkotikiv.html.